

УДК 338.244.47

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ
РОЗВИТКУ: ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ**

Вишневська О.М., д-р екон. наук, професор
e-mail: olganykk@gmail.com

Оленич К.В., аспірант
e-mail: kseniya250495@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет, Україна

У сучасному світі тенденція централізації соціальних систем цілком врівноважується тенденцією децентралізації, сегментації суспільства.

У більшості демократичних держав місцеві органи управління безпосередньо вирішують повсякденні, найбільш важливі суспільні питання. Це обумовлює порівняно високу управлінську зацікавленість та активну участь громадян в діяльності місцевих органів влади. До того ж безпосередня участь

громадян в управлінні своєю громадою, селом, районом, містом, підприємством не потребує високого професіоналізму та політичної відповідальності, необхідних централізованому управлінні в масштабі всієї країни. Все це створює сприятливі передумови для широкого втілення самоврядних засад на рівні місцевої адміністративно-територіальної організації.

Найважливіше значення місцевого управління зводиться до реалізації ідеї децентралізації влади. Поняття децентралізації пов'язано перш за все з функціями держави.

Децентралізація сприяє підвищенню уваги органів влади до місцевих потреб і проблем. Коли відповідальність за надання послуг та забезпечення інфраструктури децентралізована, місцеві органи можуть краще оцінювати співвідношення витрат і доходів, а також гнучкіше реагувати на потреби населення в рамках бюджетних обмежень.

Децентралізація сприяє підвищенню ефективності роботи уряду і центральних державних органів, так як звільняє їх від вирішення завдань місцевого характеру і дозволяє сконцентруватися на стратегічних питаннях розвитку країни, ретельному плануванні і організації різних програм на регіональному рівні.

Важливо врахувати той фактор, що перерозподіл повноважень між гілками і рівнями влади обов'язково супроводжуються ослабленням механізмів та інститутів державності. Саме тому завдання збереження і зміцнення державності при одночасному зростанні впливу місцевого самоврядування передбачає науково обґрунтований аналіз природи прав місцевих колективів.

Найважливішим елементом гарантування демократії полягає у державній і громадській взаємодії, що забезпечує політико-правовий баланс сил, при якому буде збережено єдність державної влади і її суверенітет. В даному випадку держава відокремлює вагому частину не тільки соціальної, але і політичної організації суспільства місцевої влади, яка реалізується в формі або самоврядування, або державного управління на місцях, що можна сприймати як трансформацію самоврядування при безпосередній участі держави. Держава в особі своїх уповноважених органів виконує управлінські функції в сфері місцевої організації суспільства.

Слід, врахувати напрямки, за якими децентралізація сприяє процесу демократизації: 1) децентралізація створює можливості для безпосередньої участі великих груп населення в питаннях управління через виборні органи або для непрямої участі – через місцеві вибори і за допомогою контролю за діяльністю уряду; 2) децентралізація створює можливості для появи на місцевих рівнях нової еліти, яка може освоювати політичні навички та функції, необхідні в кінцевому рахунку для участі в політичному житті; 3) регіональні органи управління діють в певній мірі в якості противаги або стримуючої сили по відношенню до уряду країни; 4) децентралізація активізує залучення місцевих та регіональних дійових осіб в процес місцевого економічного і соціального розвитку; 5) передача повноважень місцевим органам влади допомагає уникнути перенапруги в центрі.

Тенденція меншої участі в комунальних та інших господарських справах і розширення зобов'язань також відображає зростаючу інтеграцію місцевих органів в державний механізм, їх пристосування до вирішення в першу чергу завдань, що мають загальнодержавне значення. Показовим є, в даному питанні досвід зарубіжних країн, де обсяг доручених справ складає 80-90% загального обсягу справ, які виконуються місцевими органами управління.

Децентралізація дає можливість центральному уряду сконцентрувати увагу на питаннях національного значення, тобто питаннях, які за своїм характером не можуть успішно вирішуватися іншими органами управління. Очевидно, що в ієрархічній, децентралізованій системі на кожен рівень управління можна делегувати ті функції, які ними виконуються оптимально; створює передумови більш глибокого залучення громадян до процесу управління, що одночасно сприяє їх навчанню і формує почуття власної гідності та відданості державній політиці і рішенням, в прийнятті яких вони внесли свою лепту; зміцнює загальну економіку, якщо фінансова система надає стимул органам місцевого управління для участі в місцевому економічному розвитку. Тож, потенціал децентралізації полягає в наданні позитивного впливу на менталітет громадян.

Співвідношення централізації і децентралізації влади в державі – це складна проблема. Досягти оптимального балансу, необхідного для управління суспільством, досить складно за деякими об'єктивних і суб'єктивних причин. По-перше, жорсткий централізм за своєю природою істотно обмежує можливості місцевої ініціативи і творчості. Орган самоврядування не може мати місце в жорстко ієрархізованій системі управління. Це, по суті, тоталітарна і авторитарна держава, яка не дає можливості організації на місцях брати на себе ініціативу і відповідальність за ведення громадських і державних справ.

При адміністративно-командній системі органи управління на місцях знаходились під жорстким зовнішнім контролем «зверху», докладного інструктування бюрократичного центрального апарату (нерідко некомпетентного) і суворої регламентації діяльності.

В сучасному світі поступово розвиваються нові рівні керівництва, в яких влада інституціоналізована як офіційний, а не заслужений авторитет. Їх діяльність керується офіційно «зверху», регламентується політичними і правовими актами. В результаті влада асоціюється не з народом, а з місцевою підсистемою органів і посадових осіб, її представляють в ієрархії централізованої системи.

Децентралізація передбачає самостійність, яка, вивільняючи енергію мас, дозволяє усвідомити мотиви їх дій та перспективу розвитку територій. Така система створює організаційну структуру, при якій не тільки органи місцевого самоврядування, а кожен член спільноти, з обов'язку єдності співіснування, приймає на себе додаткову відповідальність за мотивацією своїх дій і актуалізації своєї поведінки, що закріплює установку на задоволення потреб і підвищення добробуту всіх або більшості жителів.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація влади: порядокденний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.
2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К.: ТОВ «Софія». 2017. 128 с.
3. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації України: монографія / І. С. Волохова. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
4. Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. Україна: події, факти, коментарі. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr11.pdf>.